

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ПРЕВЕНТИВНА ПЕДАГОГІКА

Навчально-методичний посібник
для студентів спеціальності 012 Дошкільна освіта

Укладач О. М. Мельникова

Умань
Візаві
2022

УДК 373.2.013:343.85](075.8)

П71

Рецензенти:

Кочубей Т. Д., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Андрющенко Т. К., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри дошкільної освіти та професійного розвитку педагогів Комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради»;

Єнгаличева І. В., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри дошкільної освіти Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького.

*Рекомендовано до друку вченою радою Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
(протокол № 1 від 22.02.2022 р.)*

Превентивна педагогіка : навч.-метод. посіб. для студ. спец. П71 012 Дошкільна освіта / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини ; уклад. О. М. Мельникова. – Умань : Візаві, 2022. – 250 с.

У навчально-методичному посібнику висвітлено загальні питання становлення та розвитку превентивної педагогіки як галузі педагогічного знання. Представлено основні напрями превентивної педагогіки, розкрито її сутність, об'єкт, предмет, мету, завдання. Висвітлено теоретичні аспекти превенції та превентивної діяльності, методику організації превентивної діяльності; особливості формування превентивного виховного середовища закладу освіти. Розкрито поведінкові відхилення у дітей та роль інститутів превенції відхилень у поведінці дітей.

Активному засвоєнню матеріалу сприятимуть тексти лекцій, тематика індивідуальних навчально-дослідних завдань, питання та завдання для самоконтролю, список використаної літератури, глосарій.

Посібник відображає сучасні тенденції основних принципів інтегральної підготовки студентів спеціальності 012 Дошкільна освіта педагогічних ЗВО та коледжів, а також розрахований на практичних працівників закладів загальної середньої та дошкільної освіти.

УДК 373.2.013:343.85](075.8)

© Мельникова О. М., уклад., 2022

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРЕВЕНТИВНОЇ ПЕДАГОГІКИ	7
Тема 1. Превенція як соціально-педагогічний феномен	7
Тема 2. Теоретичні аспекти превенції та превентивної діяльності	30
Тема 3. Методика організації превентивної діяльності	74
Тема 4. Поведінкові відхилення у дітей	117
Тема 5. Формування превентивного виховного середовища закладу освіти	154
Тема 6. Інститути превенції відхилень у поведінці дітей	192
РОЗДІЛ ІІ. ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА	224
Методичні рекомендації до практичних занять	224
Методичні рекомендації до самостійної роботи студентів	228
Методичні рекомендації до написання ІНДЗ	233
Питання для підсумкового контролю	238
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	241
ГЛОСАРІЙ	245

ПЕРЕДМОВА

Сучасні зміни в суспільстві, його глобалізація та інформатизація, несприятливі екологічні умови, безконтрольне перебування в Інтернеті негативно впливають на психіку людини, зумовлюють виникнення нестійкої, агресивної та асоціальної поведінки дітей, призводять до негативних переживань, труднощів у навчанні. Найчастіше першопричиною негативних переживань дитини, розвиток якої відбувається швидкими темпами, є незадоволеність найважливіших її потреб: в увазі і розумінні, турботі і любові батьків, педагогів, розвитку почуття власної гідності, стимулюванні успіху у значущих справах тощо. Недостатня увага батьків, педагогів до дітей сприяє порушенню ними правил поведінки, викликає пасивність, моральні переживання. Недоліки у виховній роботі в дошкільній та шкільній періоди життя дитини часто призводять до негативних наслідків у їх поведінці та навчанні.

Негативний вплив навколишнього середовища, прагнення дітей отримати нові враження призводять до здійснення негативних поведінкових відхилень.

Для успішної виховної роботи з дітьми необхідно створити систему психолого-педагогічного захисту дитини від негативного впливу багатьох соціальних сторін життя, розробити охоронно-захисні заходи, попередивши прояв відхилень у поведінці та навчанні. Важливо заздалегідь передбачати та діагностувати можливі негативні прояви у навчанні та поведінці дошкільників та школярів, аніж потім займатися їхнім перевихованням.

Незважаючи на успішну діяльність у закладах освіти соціальних педагогів, практичних психологів, здатних надавати професійну соціальну, психологічну та соціально-педагогічну допомогу насамперед сім'ям, дітям та підліткам групи ризику. Адже педагоги зустрічаються з дітьми у звичайних умовах: під час навчання, діяльності, дозвілля, спілкування з однолітками та дорослими. Вони спостерігають за тим, як дитина грається, навчається, як думає і переживає, як товаришує і розмірковує, як спілкується, як висловлює свою внутрішню позицію тощо. Педагоги можуть скласти цілісне уявлення про дитину та надати їй допомогу у скрутних ситуаціях. Саме від педагога залежить ефективність організації праці та відпочинку дітей, створення такого виховного середовища, яке сприятиме гармонізації їхніх стосунків з

однолітками та членами сім'ї. І тому педагог зобов'язаний не тільки володіти знаннями щодо особливостей розвитку дитини на кожному віковому етапі, а й володіти відповідними компетенціями професійно-педагогічної превентивної діяльності.

У зв'язку з цим важливо проводити більш поглиблену професійну психолого-педагогічну та правову підготовку вчителів, вихователів у галузі проблем профілактики поведінкових відхилень дітей різного віку. Така підготовка повинна забезпечувати глибоке вивчення природи поведінки, що відхиляється, шляхів її попередження, а також здійснення активної практичної діяльності та конкретних заходів з боку педагогів щодо попередження поведінкових відхилень дітей.

Своєчасна діагностика асоціальних відхилень і соціальної дезадаптації дітей, вибір відповідних засобів педагогічної корекції, виявлення несприятливих факторів і десоціалізуючих впливів з боку найближчого оточення, які зумовлюють відхилення в розвитку особистості дитини, а також своєчасна нейтралізація цих несприятливих впливів є умовами підвищення ефективності ранньої профілактики девіантної поведінки дітей.

Все це зумовлює актуальність запропонованих навчальних програм дисциплін «Превентивна педагогіка» та «Превентивна педагогічна робота в закладах освіти».

Метою вивчення дисципліни є формування у студентів психолого-педагогічних компетенцій превентивної професійно-педагогічної діяльності, розширення їх знань про причини проявів поведінкових відхилень у дітей, шляхи і засоби профілактики.

Основними **завданнями** курсу є: формування знань студентів про особливості превентивної педагогіки в системі педагогічних наук; засвоєння знань про мету, принципи, форми, методи та технології превентивного виховання; вироблення умінь та навичок, які дозволяють здійснювати функції і види превентивної діяльності; усвідомлення превентивної діяльності на основі прав людини і дитини; формування педагогічної та етичної культури майбутніх педагогів; вироблення у студентів умінь надавати комплексну психолого-педагогічну та медико-соціальну допомогу тим дітям, які їй потребують; формування толерантності до дітей, на яких вплинули негативні явища соціуму; оволодіння методиками стимулювання дітей до здорового способу життя і позитивної соціальної

реабілітації; сприяння об'єднанню зусиль різних суб'єктів превентивної роботи.

Студенти повинні **знати**:

- ✓ основні етапи розвитку та складові превентивної педагогіки як науки і навчального предмету;
- ✓ об'єкт, принципи, функції, базові цінності, пріоритетні напрями превентивного виховання;
- ✓ етичні засади превентивної роботи;
- ✓ шляхи реалізації професійних цінностей на практиці;
- ✓ методи і технології превентивної роботи та їх практичного застосування;
- ✓ сучасні концепції превентивного виховання;
- ✓ способи запобігання та зменшення негативних впливів у професійній діяльності майбутнього педагога;
- ✓ основні причини, що породжують групи «ризик» в суспільстві та викликають потреби у превентивній допомозі;
- ✓ систему інституцій, які займаються превентивною діяльністю.

Студенти повинні **набути вмінь**:

- ✓ використовувати набуті знання у практичній діяльності, спрямовувати їх на розв'язання та запобігання кризовим ситуаціям;
- ✓ аналізувати педагогічні проблеми та визначати їхню пріоритетність;
- ✓ застосовувати сучасні форми і методи превентивного виховання;
- ✓ оцінювати вплив того чи іншого чинника на превентивну діяльність та на формування особистості;
- ✓ проводити групові тренінги, навчання дітей соціальним і повсякденним життєвим навичкам.

Посібник відображає сучасні тенденції основних принципів інтегральної підготовки студентів спеціальності 012 Дошкільна освіта педагогічних ЗВО та коледжів, а також розрахований на практичних працівників закладів загальної середньої та дошкільної освіти.